

ITALIAN RAJAMAILLA

1 Italialainen Menton

Italialaisuus viimeistelee Mentonin viehätyksen, vaikka kaupunkia ylistetään Ranskan helmeksi. Ranskan Rivieran itäisin piste on kasvanut vuoren rinteeseen kirkon ympärille.

Rannat Nizzan suuntaan on rakennettu täyteen pääosin loma-asuntoina käytettäviä kerrostaloja, mutta betonikortteleiden ei pidä antaa hämätä. Miellyttävin osa kaupunkia avautuu Garavanin puolella Italian laidalla ja vanha kaupunki on säilynyt entisellään.

Menton on italialaisten suosima viikonloppukohde ympäri vuoden. Palvelurakenne on parempi kuin Italian rantakaupungeissa, vaikka hintataso on korkeampi. Italiaa puhutaan siinä missä ranskaakin.

Vilkkaan rajaliikenteen varmistaa se, että Italiasta tullaan Mentoniin töihin. Ranskasta käydään Italiassa ostoksilla ja hakemassa tupakkaa ja alkoholia.

Historia. Seutu on ollut asuttua aina paleontologiselta kaudelta lähtien. Esihistoriaa esittelevässä museossa on 30 000 vuotta vanha pääkallo. Museo havainnollistaa kulttuurin kehitystä vuodesta miljoona vuoteen 1 500 ennen ajanlaskun alkua.

Nykyhistorian ajan asutus Mont d'Othoniksi kutsun kukkulan ympärille alkoi syntyä 1100-luvulla. Myöhemmin Menton siirtyi läänitysherroilta toisille. Aluksi isännät olivat Ventimigliasta. Grimaldien ruhtinassuku osti alueen 1346. Sitten Menton oli Monacon tapaan vuoroin Sardinian tai Ranskan suojeluksessa kunnes Menton liitettiin Ranskaan 1860.

Raja elää. Mentonissa "raja" Italiaan on aina ollut liukuva käsite paitsi ensimmäisen ja toisen maailmansodan aikana ja niiden jälkeen. Ranskan ja Italian rajaviranomaisten toiminnat Mentonin ja Grimaudin rajalla yhdistettiin jo 1993 ensimmäisenä EU:n alueella. Nykyisin rajaa ei autosta tai junasta edes huomaa. Mentonista voi myös kävellä Italiaan.

Rajaviranomaiset eivät kuitenkaan ole kokonaan kadonneet. Ventimiglian ja Mentonin rautatieasemilla otetaan kiinni paperittomia EU:n alueelle pyrkiviä, yleensä Afrikasta lähteneitä paremman elämän etsijöitä.

Vanha kaupunki. Uuden ja vanhan kaupungin yhdistävä rue St Michel on kauppojen reunustama ja osittain kävelykatu, jonka päässä on hyvä näköalapaikka Italian suuntaan.

Vanhassa kaupungissa kiertely on kuin oltaisiin Italiassa. Katujen nimissä elävät

Lampedosa ja Capodanna. Tarina kertoo, että ensimmäinen vanhan kaupungin paikalle asettunut perhe olisi tullut Genovasta ja ollut nimeltään Vento.

St Michelin kirkko. Vanhan kaupungin sydämessä on arkkienkeli Mikaelille omistettu vuosina 1616-53 rakennettu St Michelin kirkko, jota ylistetään koko alueen hienoimmaksi barokkikirkoksi. Kirkkoa leimaa runsas koristelu ja kun sisällä on valot, se loistelee upeasti. Julkisivua koristavat kaupungin suojelupyhimyksen St Michelin lisäksi Savoijin kuningasuvun suojelupyhimys St Maurice sekä St Roch, jonka uskottiin suojelevan rutolta.

Vasemmanpuoleinen 35 metriä korkea kellotorni on vanhempaa perua ja rakennettu 1400-luvulla. Suurempi, kirkon tapaan genovalaistyyliä edustava 53 metrinen kellotorni on 1700-luvun alusta ja siitä on tullut vanhan kaupungin tunnus.

Kirkkoaukio tarjoaa erinomaiset näköalat Italian suuntaan ja alas rantaan kuljetaan portaikkoa pitkin. Kamarimusiikkijuhlat elokuussa pidetään samaisella aukiolla. Aukio ja portaat on päällystetty mustista, valkoisista ja harmaista kivistä kootulla mosaiikilla. Kirkon edessä ne kuvaavat Monacon vaakunaa ja H-kirjaimet viittaavat Monacon ruhtinaaseen, Honore III.

Valkeat ja mustat veljeskunnat. St Michelin kirkon viereisellä aukiolla on valkoisen maallikkoveljeskunnan kappeli, Chapelle des Penitens Blancs. Kappelilla on toinenkin nimi, jonka pohjana on sijaintipaikka, neitseellisen sikiämisen aukio, Place de la Conception. Kappeli on rakennettu 1680-87 ja on loisteliasta barokkityyliä.

Melkein nurkan takana on mustan veljeskunnan kappeli, Chapelle des Penitents Noirs. Sen tunnetaan myös Misericorden eli Armeliaisuuden kappelina. Siinä pidetään messuja päivittäin.

Penitents -nimellä toimineet maallikkoveljeskunnat syntyivät 1200-luvulla ja niitä oli paljon erityisesti Provencen alueella. Veljeskunnat erotettiin jäsenten kaapujen värin mukaan ja ne hoitivat sosiaaliturvan lisäksi hautaamisia.

Mustat penitentsit saattoivat kuolemaantuomitut heidän viimeiselle matkalleen ja hautasivat muitakin kuolleita, joista kukaan ei huolehtinut. Tautiepidemioiden iskiessä oli nopea hautaaminen elintärkeää.

Maallikkoveljeskuntia on pidetty tärkeänä vielä siksi, että ne nojasivat kansalaisten vapaaehtoiseen yhteistoimintaan, kun yksinvaltiut hallitsi maailmaa. Nykyisin järjestöt ovat hiipuneet, vaikka komeat kappelit ovat muistoina menneestä suuruudesta. Näyttävintä toimintaa on osallistuminen historiaa elävöittäviin juhlatapahtumiin.

Kansainväliset hautausmaat. St Michelin kirkolta vanhan linnan katu, rue du Vieux Chateau, johtaa samannimiselle hautausmaalle. Linna on jäänyt hautausmaan alle ja muurit sulautuneet vanhoihin taloihin. Hautausmaan nimikkoaukiolla, Place du Cimetiere, on näköalatasanne.

Hautausmaalta on saanut viimeisen leposijan suuri joukko kansainvälisiä suuruuksia, sillä sinne on haudattu Mentoinsissa kuolleita lomalaisia, varsinkin venäläisiä ja brittejä.

Korkeimmalla paikalla loisteleva kultainen sipulikupoli on ruhtinas Pierre Troubetzkoy (1822-1892) hautamonumentti. Myöhemmin monet vauraat venäläiset lomailijat muuttuivat maanpakolaisiksi ja jäivät asumaan Rivieralle.

Myös vallankumoukselliset viihtyivät Mentonissa. Italiaan vievän rantakadun varrella on neuvostovallan alkuvuosina Leninin luotettuna 1917-23 valistusasiain kansankomissaarina toimineen Anatoli Luntasharskin (1875-1933) hauta. Se sijaitsee hotelli Le Paradison vieressä.

Hautausmaalla lepää Willian Webb Ellis, jota pidetään rugbyyn perustajana. Miestä on juhlistettu nimikkokaduilla eri puolilla Rivieraa ja Mentonissa Webb Ellisin katu johtaa Garavanin asemalle. Webb Ellis tuli Mentoniin keuhkotautisena ja eli toivuttuaan yli 20 vuotta.

Uudempaa, vanhaa ylempänä olevaa hautausmaata kutsutaan nimellä Le Trabuquet, koska korkealle paikalle viriteltiin ennen ansat, trappe, joilla pyydystettiin muuttolintuja.

Ortodoksikirkko. Venäläisvaikutus näkyy Mentonissa hautausmaan ohella ortodoksikirkkona. Sen rakennutti suuriruhtinatar Anastasia, joka oli Nikolai II tati ja tsaari Aleksanteri III:n sisar. Kirkko valmistui 1892 ja on avoinna palvelusten aikana. Kirkon lähellä on "Maison Russe", venäläinen talo, joka oli alunperin venäläisille tarkoitettu vanhainkoti.

Sitruunajuhlat. Menton tunnetaan jo 1929 ensimmäisen kerran pidetyistä sitruunajuhlita, jotka ovat osittain karnevaalit. Tapahtuma kerää parhaina päivinä jopa 35 000 hengen yleisön, mikä kaksinkertaistaa kaupungin väkimäärän.

Sitrushedelmistä rakennetaan kuvaelmia, ihmisiä, taloja, eläimiä melkeinpä mitä tahansa. Teema vaihtuu vuosittain ja hedelmistä on muotoiltu Intiaa siinä missä Liisaa Ihmemaassa. Kaikkea leimaa taidokkuus ja huolellinen viimeistely.

Juhlakulkuetta tehostavat vielä vähäpukeiset kovan musiikin tahdissa tanssivat kauniit nuoret naiset. Iltakulkueet huipentaa ilotulitus.

Sitruunajuhlat syntyivät alueen perinteisen elinkeinon appelsiinien ja sitruunoiden

viljelyn ympärille. Legenda jopa kertoo, miten Mentonin ensimmäinen sitruunapuu kasvoi Eevan paratiisista varastamasta hedelmästä. Juhlakoristeluihin uhrataan ainakin sata tonnia hedelmiä.

Helmi-maaliskuun vaihteessa pidettäviä sitruunajuhlia on 2000-luvulla kehitetty, jotta päästäisiin eroon vanhasta leimasta Mentonista sairaiden ja vanhusten talvehtimisaikana. Ennen antibiootteja Rivieralle tultiin hoitamaan keuhkotautia. Päivien lämpö teki hyvää, mutta öiden kostea viileys pahensi monien tautia. Jotkut paranivat kuten Mentonissa toipunut brittilääkäri, joka kirjoitti kirjan toipumisestaan. Se houkutteli lisää sairaita.

Biovesin puisto. Sitruunajuhlien kuvaelmat valtaavat Biovesin puiston. Matkailijoiden houkuttelemiseksi puistoon syntyy myös kukista vuosi vuodelta yhä suurempi joulupuisto.

Puiston laidalla on 1908-09 kasinoksi rakennettu Eurooppa-palatsi, jossa sijaitsee matkailutoimisto. Nykyisin suurissa saleissa on näyttelyitä ja kulttuuritapahtumia. Uusi kasino rakennettiin rantaan 1937 samaisen Biovesin puiston kohdalle.

Eurooppa-palatsi on niiltä vuosilta, jolloin Mentoniin tuli talvehtimaan sairaiden ohella yläluokkaa, eri maiden kuninkaallisten johdolla. Heitä varten rakennetut loistohotellit kuten "Winter Palace" talvipalatsi ja "L'Orient" erottuvat nykyisin komeina asuintaloina, mutta eivät ole aivan rannassa.

Carnolesin palatsi ja sitruspuisto. Carnolesin palatsin puistossa kasvaa noin 400 sitrushedelmäpuuta, jotka edustavat 50 eri lajia alkaen kumkateista. Puutarhaa koristavat veistokset, mutta niitä näyttävämpiä ovat hedelmäpuut.

Carnolesin palatsi rakennettiin 1600-luvulla Monacon ruhtinassuvun kesäkodiksi. Myöhemmin rakennusta on korjailtu ja muuteltu monta kertaa. Nykyisin se on hieman rapistunut, kotoisa vanha palatsi, jossa toimii taidemuseo.

Jean Cocteaun museot. Mentonin uusin ylpeys on 2011 lopussa avattu taiteilija Jean Cocteaulle omistettu museo, joka syntyi vauraan liikemiehen Severin Wundermanin kokoelman ympärille. Wunderman keräsi Cocteaun (1889-1963) töitä ja lahjoitti ne Mentonille, mutta 14 miljoonaa euroa maksaneen rakennuksen Välimeren rantaan kustansi kaupunki yhdessä valtion kanssa.

Arkkitehti Rudy Ricciotin valkeana hohtelevaa betoniluomusta on kiitetty aiheesta. Museon kokoelmista voi olla monta mieltä. Uuden museon vieressä jatkaa toimintaansa aikaisempi Cocteaun museo, joka on sijoitettu Monacon ruhtinaan 1600-luvulla rakentamaan rantalinnoitukseen.

Cocteau käytti linnoitusta työhuoneenaan 1957 ja hoiti myöhemmin rakennuksen entisöintiä museokseen. Runoja, elokuvia ja tauluja taiteillut, Picasson ystävänäkin

tunnettu rikkaan perheen poika Cocteau ei ole maailmalla niin tunnettu kuin Ranskassa. Hän on koristellut Mentonissa kaupungintalon vihkisalin. Siviilivihkimys on Ranskan tapa, sillä katolinen kirkko ei tunne avioeroa.

Kauppahalli ja tori. Vanha kauppahalli on uuden kaikkialle rantakadulle näkyvän Cocteaun museon luona eikä kaukana ole viehättävä, plataanien reunustama yrttitorikaan, Place de Herbes, jonka liepeet täyttävät perjantaisin antiikkikauppiat.

Junaradan ja Menton bussiaseman välisellä alueella toimii aamupäivisin ruokatori. Sielläkin valikoima on hyvä ja hintataso ehkä kauppahallia edullisempi.

-St Michelin tasanko ja luostarin mäki

Menton on täynnä näköalapaikkoja. Vanhan linnan hautausmaan veroinen kukkula on St Michelin ylätasanko, jossa oliivipuiden katveessa on leirintäalue ja retkeilymaja.

Tasangolle pääsee alittamalla junaradan Biovesin puiston oikeasta reunasta ja kääntymällä heti oikeaan Allee de Naumurille, joka vaihtaa nimensä ensimmäisen kadunkulman jälkeen Rue des terres Chaudeksi eli lämpimien maiden kaduksi. Muutaman metrin päästä vasemmalla alkavat ylös vievät raput, Escalier des Orangers. Ne vievät ohi vanhan appelsiineille nimetyn arvotalon.

Jos tasangolla kääntyy heti oikeaan, tulee muutaman sadan metrin päästä Rigaudisin portaikolle. Niitä pitkin pääsee alas samaiselle lämpimien maiden kadulle, Rue des Terres Chaudesille.

Metsäinen, eukalyptuksia ja mimosoja kasvava ylätasanko on luonnonsuojelualuetta ja alas kaupunkiin on myös pitempiä reittejä. Michelin tasangon ympärillä viljellään pikkupalstoilla vihanneksia entiseen malliin.

Annonciaden, Marian ilmestyksen luostari. Annonciaden, Marian ilmestyksen luostari houkuttelee 225 metrin korkeudessa. Kukkulalle johtaa pyhiinvaellusreitti, Chemin du Rosaire. Rosaire tarkoittaa rukousnauhaa.

Rukousnauhan reitillä on 464 porrasta, joita reunustavat 15 kuvakaappia välittävät evankeliumien sisältöä. Kivipolun rakennutti kiitokseksi parantumisestaan yksi Monacon Grimaldeista.

Luostari on syntynyt 1400-luvulla vanhalle linnoitetulle kukkulalle kahden laakson väliin. Paikalla oli ensin vaatimaton kappeli, jolle tehtiin pyhiinvaellusmatkoja jo 1000-luvulla. Nykyiset rakennukset ovat 1600-luvulta.

Luostari on ollut kaputsiinimunkkien isännöimä. Viimeisen vuosikymmenen siitä ovat huolehtineet Pyhän neitsyen nunnat. He ovat pitäneet pientä myymälää ja

luostarin kauniissa kappelissa on ollut säännöllisesti messuja. Pääsiäisenä 2012 ilmoitettiin, että sisaret siirtyvät muualle.

Luostarin terassin näköalat ovat uljaat ja ympäristössä vallitsee suoranainen taivaallinen rauha. Meteli jää oikeastaan heti taakse, kun kääntyy Rosarien portaikkoon, jonne autoilla ei ole asiaa. Kun terassilta katsoo laakson toiselle puolelle St Michelen tasangolle, ymmärtää, miksi vastaavia paljaita kallioita Castellarin luona kutsutaan nimellä ciappes, pakarat.

Rosarien rappujen alkupiste on avenue Rivieralla. Rivieralle omistettu katu on Biovesin puistosta tultaessa ja junaradan alituksen jälkeen toinen vasemmalle kääntyvä katu.

Rantakatu Cap Martinin niemimaalle. Rantakävely Cap Martinin suuntaan tarjoilee maisemia ja vie joidenkin arvokennusten ohi. Asunnoiksi muuttunut entinen hotelli Imperial on nimensä veroinen.

Cap Martinin kiertäminen selostetaan reitissä Ranskan läpi päivässä. Meren voimasta saa todisteen myrskytuulella, sillä aallot heittävät kiviä niin, että rantakatu joudutaan sulkemaan autoliikenteeltä.

-Puutarhojen varustelukilpailun perintö elää

Sitruunajuhlien ohella Menton tunnetaan puutarhoista ja yksi kaupungin tunnuslauseista on "Kaupunkini on puutarhani". Varsinaisia suuria, vanhoja puutarhoja on lähes kymmenen. Ne syntyivät, kun Mentoniin tulleet vauraat ulkomaalaiset, usein englantilaiset ottivat kaiken irti hyvästä ilmastosta ja halvasta työvoimasta ja loivat omat paratiisinsa.

Puutarhojen varustuskilpailu toi Rivieralle paljon vieraslajeja, jotka ovat kotoutuneet niin hyvin, että niitä pidetään luontaisina. Oliko turistien kasvatusinto tervettä vai pelkkää näytöshalua? Sitä voi pohdiskella tämän päivän varustelukisojen äärellä huvivenesatamissa, jotka täyttyvät ulkomaalaisten omistajien toinen toistaan suuremmista loistojahdeista.

Myöhemmin osa Mentonin puutarhoista rappeutui, mutta nyt niitä on taas kunnostettu vanhaan loistoon. Muutama on edelleen yksityisomistuksessa ja avoinna vain poikkeuksellisesti. Puutarhoja selostetaan kohdassa Garavanin bulevardin ja rantakatu Italiaan. Useat sijaitsevat Garavanin alueella, joka on Mentonin ilmastollisesti suojaisin nurkka.

Serre Madonnen puutarha. Tunnetuin muualla kuin Garavanissa sijaitsevista puutarhoista on La Serre de la Madonne Gorbioon johtavan tien varressa. Sen loi amerikkalais-englantilainen Lawrence Johnston, joka 1920 -luvulla taiteili jyrkkään

rinteeseen tasanteista, suihkulähteistä ja lammikoista keitaan.

Puutarha on kunnostuksen jälkeen taas avoinna päivittäin. Paikka on hankala liikuntarajoitteiselle ja vaikka se on lähellä Mentonia, kävely sinne on ikävä, sillä tie on vilkkaasti liikennöity.

-Garavanin bulevardi ja rantakatu Italiaan

Kolmen kilometrin pituinen Garavanin bulevardia vie vanhan hautausmaan näköalatasanteelta Italian rajalle. Yläkatua ja rannan liikennekatua yhdistävät monet vanhat kapeat kiviportaiset kujat.

Garavanin bulevardin leveä jalkakäytävä on tehty kävelijöitä varten kuten reitin opasteet, vaikka ne ovat vain ranskaksi. Niissä kuitenkin esitellään kasveja, puita ja taloja sen verran, että tietää mihin kiinnittää huomiota.

Ympäristö on edelleen varsin luonnonläheinen. Enemmistö taloista on vanhoja eivätkä kaikki koristeellisesti maalatut huvilat suinkaan ole suuria palatseja. Piholla viljellään vihanneksia ja rinteissä kasvaa edelleen hedelmäpuita.

Oliivilehto, Oliveraie du Pian. Garavanin alueen puutarhoista yksi on oikeastaan suuri oliivilehto, Oliveraie du Pian jonne on vapaa pääsy. Kolmen hehtaarin alueen täyttäviltä terasseilta voi katsella merelle yli viidensadan oliivipuun siimeksestä.

Val Rahmel. Oliivilehdon vieressä hehtaarin suuruudessa Val Rahmelissa kukoistaa noin 1 400 eri lajia. Puutarhan perustan loi englantilainen Lordi Radcliff, entinen Maltan kuvernööri. Myöhemmin työtä jatkoivat toiset britit. Ranskan valtiolle puutarha päätyi 1966 ja se on auki ympäri vuoden. Turistille se on helpoin tapa tutustua puutarha-arkkitehtuuriin.

Fontana Rosa, kirjailijoiden puutarha. Puutarhoista erikoisin on Fontana Rosa, vaaleanpunainen suihkulähde, jonka loi espanjalainen kirjailija Blasco Ibanez (1867-1928) ostettuaan talon Mentonista 1921.

Fontana Rosan toinen nimi on kirjailijoiden puutarha, sillä jo pääportissa on teksti: "El Jardin de los Novelistas". Porttia koristavat Balzacin, Dickensin ja Cervantesin muotokuvat. Puutarha on järjestetty eräänlaisiksi lukupaikoiksi, jotka on omistettu Ibanezin suosikkikirjailijoille.

Puistossa on parinkymmenen kirjailijan patsaat. Erikoisinta on koristeellisuus. Värikkäällä keramiikalla on katettu penkkejä, pylväitä ja pergoloita. Niissä hehkuvat Välimeren hedelmät ja kukat, jotka muistuttavat Ibanezin synnyinkaupungista Valenciasta.

Valitettavasti Fonta Rosa on päässyt rappeutumaan mutta kunnostus on aloitettu ja

puutarhaan järjestetään opastettuja käyntejä. Ibanezin omat vaiheet ovat tarua ihmeellisemmät. Hän pakeni Pariisiin 1889 välttääkseen vankilan, koska kannatti tasavaltaa, palasi Espanjaan, perusti lehden, muutti Argentiinaan, sitten Pariisiin ja lopulta terveyssyistä Rivieralle.

Ibanezin ensimmäiseen maailmansotaan sijoittuvasta kirjasta Neljä tuomiopäivän ratsastajaa on tehty kolme elokuvasovitusta, "The Four Horsemen of the Apocalypse", viimeinen 1961. Ensimmäisen amerikkalaisen mykkäfilmin tähtenä 1921 oli Rudolph Valentino, joka piti hovia Antibesin kyljessä Juan les Pinsissä samoihin aikoihin kuin Ibanez isännöi taloan Mentonissa.

Fontana Rosa on ollut uskomaton paikka, sillä kirjailija rakensi jopa oman elokuvateatterin. Sen rappeutunut julkisivu ja nimi "Fontana Rosa" näkyy Garavanin aseman kohdalla junaan.

Kirjailijan suurista hautajaisista on kuvia Mentonin kaupungintalon viereisen hautausmaaston ikkunassa. Toinen maailmansota tärveli Ibanezin luomusta ja paikka rappeutui 30 vuotta tyhjillään, kunnes kirjailijan poika lahjoitti sen kaupungille. Menton antoi rappeutumisen jatkua vuosikymmeniä. Kirjailijan nimikkokatu yhdistää Garavanin bulevardin rantakatuun.

Katherine Mansfieldin katu. Garavanin bulevardia ja rantaa yhdistää toisenkin kirjailijan nimikkokatu. Katherine Mansfieldin (1888-1923) katu kulkee Isola Bella -nimisen huvilan ohi, jossa tuberkuloosiin sairastunut kirjailija asui melkein vuoden tammikuusta 1920 kevääseen 1921. Silloin hän lähti Sveitsiin sairauden pahennuttua. Osa Mansfieldin novelleista sijoittuu Mentoniin. Hänen kirjeistään ja päiväkirjastaan löytyy monenlaista kaupungin ylistystä.

Colombiersin puutarha. Route des Colombiers johtaa Colombiersin talolle ja puutarhalle. Sen punaisia pylväikköjä ja rakennuksia pilkottaa oliivipuiden ja sypressien keskellä, sillä suurelle tontille on rakennettu 15 näköalapaikkaa. Reittiä kuvataan retkeksi Välimeren ympäri.

Kokonaisuuden loi taiteen monitoimimies Ferninand Bac (1859-1952) ystävälleen Ladan-Bockairyn perheelle 1918-27. Talo on edelleen yksityisomistuksessa ja puutarha avoinna pari kertaa kesässä.

Rantakatu Italiaan. Mentonin ja Italian välisen rantakadun varressa on uimarantoja, joista vanhan kaupungin viereinen on ilmainen. Vanhan kaupungin alittavan tunnelin vieressä rinteessä vanha sairaala on kunnostettu yliopistoksi.

Ylempänä rinteessä näkyy tunnelista toiseen kulkeva Ranskasta Italiaan vievä moottoritie. Yksi rantakadun hotelleista on nimetty Napoleonin mukaan. Keisari on oleskellut Mentonissa 1796, jolloin hän asui vanhassa kaupungissa rue de Brealla.

Lähempänä Italiaa, huvivenesataman jälkeen on Belgian kuningattaren Astridin muistopatsas. Hän menehtyi paikalla auto-onnettomuudessa. Myös kadun nimi on omistettu Astridille.

Maria Serenan puutarha. Aivan rajalla on kuuluisa puutarha Maria Serena, jonka tornihuvilan on suunnitellut arkkitehti Charles Garnier. Hän on suunnitellut myös Pariisin oopperan ja Monte Carlon kasinon. Talo rakennettiin 1886 Suezin kanavan rakentamisurakkaa hoitaneelle insinöörille.

Paikan viimeinen yksityinen omistaja, britti, lahjoitti Maria Serenan kaupungille. Menton käyttää huvilaa edustustilana. Palmumetsän sävyttämä puutarha on avoinna kerran viikossa. Sijainti on niin suojaisa, että lämpötilan sanotaan aniharvoin menevän alle viiden lämpöasteen.

-Poikkeaminen Italiaan ja asuinpaikalle ajalta ennen ajanlaskua

Ranskan ja Italian raja kulkee pienen vanhan joen kohdalla, siitä nimi pont eli silta, Pont St Ludovic rannassa ja Pont St Louis ylhäällä rinteessä. Molemmilla teillä Italian puolella vastassa on kahvila ja kauppa, joissa myydään varsinkin tupakkaa ja alkoholia Ranskaa halvemmalla.

Jos rantakävelyä jatkaa Italiaan, ohittaa tähtiravintola Balzi Rossin, jonka jälkeen tulee esihistorialle omistettu museo. Se on käymisen arvoinen, sillä Balzi Rossi on maailman vanhimpia asuinpaikkoja.

Välimeren rannalta jyrkästi kohoavien vuorten luolissa on asuttu paleoliittisella ajalla. Luolalöydöt ovat peräisin kaudelta noin 35 000- 10 000 vuotta ennen ajanlaskun alkua. Ne ovat esillä museossa, joka sijaitsee parin sadan metrin päässä rantakahvilasta.

Tärkein löytö on ns. kolmoishauta. Siinä makaa kaksimetrinen mies ja kaksi lasta, jotka ovat saaneet viimeiselle matkalleen runsaat lahjat. He ovat Cro-Magnonin ihmisiä. Nimi tulee Keski-Ranskassa sijaitsevan luolalöydön perusteella. Cro-Magnonia pidetään ensimmäisenä nykyihmisenä Euroopassa ja samalla vanhimpana tunnettuna nykyihmisen rotuna.

Museossa on esillä myös jäljennös 20 000 vuotta sitten luolien kiviseiniin hakatusta hevosesta. Kaiverrus on 40 senttiä pitkä ja 20 senttiä leveä. Samaa hevosrotua elää yhä Mongoliassa.

Museon eläinten luurangot valaisevat Välimeren rantojen ilmaston muutosta satojen tuhansien vuosien aikana. Joskus norsut ja virtahevot, välistä jääkarhut ovat olleet paikallisia lajeja.

Osaan luolista pääsee museosta niihin johtavia kävelysiltoja pitkin. Luolien seinissä on kaiverruksia, mutta niitä on vaikea erottaa. Ensimmäiset kaivaukset yhdeksässä luolassa tehtiin 1850-luvun puolivälissä. Museon perusti Thomas Handbury, jonka nimikkopuutarha on muutaman kilometrin päässä.

Museon jälkeen on pieni Balzi Rossin ravintolan uimaranta, joka on kesäisin maksullinen. Sitten tulee vastaan rautatien ylikulkusilta. Sillalta näkee seuraavan uimarannan. Sille johtaa parikymmenen metrin päästä alas oikealle vievä polku, jota pitkin pääsee rantaan vieville rapuille. Rantaa reunustavat italialaisten lomakoijat. Vastakkaisella laidalla on korkeatasoinen ravintola, Baja Benjamin.

Jos ei lähde rantaan vaan jatkaa ohi vanhan lomakyläalueen, jota on kunnostettu vuosia, pääsee Grimaldin kylään nousevalle polulle. Se kiertää ensin rotkon reunaa ja myöhemmin suurta kaktusviljelystä.

Polku tuo Ranskan ja Italian väliselle tielle. Reitti jatkuu tien toisella laidalla vielä ylemmäksi Grimaldi Superioriin. Vanhan polun nimi on Via Woronoff, sillä kummallisia kokeita tehnyt venäläisemigrantti asui aikanaan lähilinnassa.

Reitti on paikoin siivoton, mutta kun pääsee kirkolle, Piazza Angeli Custodille, maisema avautuu aina Cap Ferratin taakse. Provencen vuoret ja Monaco näkyvät hienosti. Reitti jatkuu varsinaisille vuorille. Opasteet löytyvät, kun kääntyy kirkkotorilta kulkemaan Ranskan suuntaan johtavaa katua.

Ylhäällä rinteessä sijaitseva vanha Ranskan ja Italian yhdistänyt tie on jatkoa Garavanin bulevardille. Ennen Ranskan puolen tullin ja rajaviranomaisten rakennuksia on tähtiravintola Mirazur.

Aivan rajan luona panssariovi vuoren seinässä johtaa Maginot -linjan varustuksiin. Niitä pääsee katsomaan ainakin ensimmäisen maailmansodan päättymispäivänä 11. marraskuuta, joka on Ranskassa juhla- ja vapaapäivä.

Italian puolella on viranomaisten toimitilojen jälkeen huomaamaton bussipysäkki, jolta pääsee linja-autolla Ventimigliaan ja Hanburyn puutarhaan. Kahvilan ja kaupan yhdistelmä La Grotta tarjoilee myös vanhoja valokuvia alueelta.

Näköalat korkealta rinteestä Mentoniin ovat huikaisevat. Lähiluolissa on asuttu paleoliittisella kaudella. Alhaalla palstoilla jatkuu kotitarveviljely.

Näköalabussi Ventimigliaan. Bussimatalla Ranskan ja Italian rajalta ylätieta Grimaldistä Ventimigliaan avautuvat laajat maisemat eri suuntaan. Serpentiinitie kiertelee jyrkkiä rantoja. Maisema on jylhää ja perin harvaan asuttua verrattuna siihen, kuinka paljon väkeä mahtuu samalle matkalle Mentonin ja Monacon väliin. Vastaavasti Italia on yhtä asuttua Ventimigliasta eteenpäin.

Ventimiglian päässä bussin lähtöpysäkki on pääkadun Via Cavourin varrella, lähellä kauppahallin aukiota, sukkakaupan vieressä.